

A Comparative Study of the Performance of the United Nations and the Non-Aligned Movement in the Imposed War of Iraq against the Islamic Republic of Iran

Bahman Zeynali ¹ \ Hasan Rostami ²

1. Assistant professor, University of Isfahan, Isfahan , Iran
and lecturer in Islamic Studies. (the responsible).

b.zeynali@ltr.ui.ac.ir

2. Master's degree in International Relations, University of Isfahan, Isfahan, Iran.
hasanrostami22@yahoo.com

Abstract Info	Abstract
Article Type: Research Article	Iraq's aggression against Iran, which began with the encouragement of the United States and the support of some governments, was, apart from its devastating effects in various fields, an effectual case for evaluating the performance of international organizations, including the United Nations and the Non-Aligned Movement. The aim of this article, which was written using a descriptive-analytical method and citing library sources, is to present a comparative evaluation on the performance of the United Nations and the Non-Aligned Movement during the imposed war of Iraq against the Islamic Republic of Iran. The main question of this research is: How was the performance of these two organizations during the imposed war? The overall result of the research indicates the fact that the United Nations, due to its dependence on the great powers, and the Non-Aligned Movement, due to the heterogeneity of its members, were unable to fulfill their inherent duty during the imposed war, and of course, the United Nations played a more unconstructive role than the Non-Aligned Movement during the imposed war.
	
Received: 2024.08.26	
Accepted: 2025.02.04	
Keywords	United Nations, Non-Aligned Movement, Imposed War, Islamic Republic of Iran, Iraq.
Cite this article:	Mohammad (2025). A Comparative Study of the Performance of the United Nations and the Non-Aligned Movement in the Imposed War of Iraq against the Islamic Republic of Iran. <i>Islamic Revelation Studies</i> . 22 (2). 211-230. DOI: 10.22034/22.81.205
DOI:	https://doi.org/10.22034/22.81.205
Publisher:	Islamic Maaref University, Qom, Iran.

Introduction

The military aggression of Iraq against Iran, which began on September 1980, encouraged by the United States and with the support of certain governments, provided a context for evaluating the performance of international organizations, including the United Nations and the Non-Aligned Movement. Beyond its devastating domestic consequences, this event caused extensive changes in the regional order. This article aims to comparatively assess the performance of these two institutions during the three stages of the war (initiation, continuation, and termination) and to explain their behavioral differences and the reasons behind them. The main research question is: How was the performance of the United Nations and the Non-Aligned Movement during the imposed war? The central hypothesis posits that both institutions, due to their dependence on major powers and the heterogeneity of their members, failed to fulfill their inherent duties. The research background indicates that while studies have separately addressed the performance of each entity, a comparative examination of the two has been neglected.

Methodology

This research employs a descriptive-analytical method, drawing on library sources including books, academic articles, and reliable historical documents. The required data have been collected through the systematic study of texts related to the subject. The method of data analysis is qualitative content analysis with a comparative approach, whereby the positions, resolutions, statements, and practical actions of these two institutions at different stages of the war are examined. This method allows the research to accurately describe events while also analyzing the causes and factors affecting the performance of these institutions, and to compare and investigate the reasons for their failure.

Discussion

The examination of documents and evidence reveals that the United Nations, particularly the Security Council, from the very beginning, through issuing weak and unbalanced resolutions, failed to play its role as the guardian of international peace and security. This Council remained silent for 22 months after the war started, a period coinciding with the advance of Iraqi forces into Iranian territory. The United Nations resolutions (such as 514, 522, 540, 582, 588) were primarily recommendatory in nature and emphasized an immediate ceasefire and the withdrawal of both parties without identifying the aggressor. Even the final and significant Resolution 598, despite having positive aspects such as mentioning the identification of the aggressor, was unacceptable to the Islamic Republic of Iran due to its insistence on a ceasefire prior to determining and prosecuting the aggressor. The structural dependence of the Security Council on major powers and their veto power was the main cause of this inefficiency and the adoption of double standards. The Non-Aligned Movement also exhibited weak and passive performance due to the heterogeneity of its members in terms of geography, economy, politics, ideology, and the lack of enforcement mechanisms for its decisions. At the start of the war, the Movement adopted a position marked by three months of silence, followed by the formation of an ineffective Goodwill Committee. Its subsequent periods of performance included a phase of activity and hesitation, a phase of specific action, a phase of recommendation and expression of concern, and finally, a phase of quiet movement and ambiguous

positioning. Similar to the United Nations, the Non-Aligned Movement showed no decisive reaction to Iraq's war crimes, including the use of chemical weapons and the bombing of residential areas. In the final years of the war, it merely followed the policies of the Security Council and the major powers.

Conclusion

The results of this comparative research clearly demonstrate that the United Nations and the Non-Aligned Movement were significantly unsuccessful in fulfilling their inherent duties to maintain peace during the eight-year war of Iraq against Iran. The United Nations, due to its power-centric structure dependent on superpowers in the Security Council, and the Non-Aligned Movement, due to its structural problems and member heterogeneity, not only failed to decisively condemn the aggressor but also, through their silence, adoption of ambiguous positions, and issuance of weak and non-binding resolutions, practically contributed to the prolongation of the war and the increase in human and material losses. This performance not only damaged the credibility of these institutions in the eyes of various countries but also revealed the reality that in the international system, the interests of major powers can prevail over the principles of the UN Charter and international law. This research emphasizes the necessity of revising the structure and decision-making mechanisms of these institutions to play a more just role in future crises.

References

- Abdi, Isa, & Maleki, Yaghoub. (2012). *The Non-Aligned Movement Through History*. Tehran: Jomhoor-e Iran Publications (Affiliated with the Center for Presidential Research and Documents).
- Abdollahi, Mahmoud. (2015). *The Non-Aligned Movement*. Tehran: Office of Political and International Studies, Publications Department of the Ministry of Foreign Affairs.
- Abdolrashidi, Ali Akbar. (2011). *The Non-Aligned Movement from its Inception to 1985*. Tehran: Soroush Publications.
- Aghaei, Davood. (2005). *International Organizations* (4th ed.). Tehran: Nasle Nikan Publications.
- Alikbari, Mohammad Reza. (2022). Analyzing the Policies of Regional and Trans-Regional Organizations in Iraq's Imposed War Against Iran from the Perspective of International Law. *Scientific Quarterly of Sacred Defense Studies*, 6(1), 141-161.
- Al-Kuwari, Hamad Abdulaziz. (2008). *The Performance of the Security Council in the Iraq-Iran War* (Translated by Mohammad Ali Asgari). Tehran: Foundation for the Preservation and Publication of Sacred Defense Works and Values.
- Entezari, Hakimeh. (2012). The Performance of the United Nations in the Iran-Iraq War. *Journal of the Bar Association of the Judiciary*, 1-36.
- Fathi, Hassan. (1990). *Peaceful Efforts During the 8 Years of Sacred Defense, The Epic of Resistance*. Tehran: General Staff of the Armed Forces Command.
- Gholamrezaei, Ghasem. (2012). The Tehran Declaration: The Desperation of the Dominant System. *Kayhan Farhangi Magazine*, 308-309.
- Hashemi Rafsanjani, Akbar. (2010). *Defense and Politics: Records and Memoirs of the Year 1987* (Compiled by Alireza Hashemi). Tehran: Moaref-e Enghelab Publishing Office.
- Hedayati Khomeini, Abbas. (1991). *The Security Council and the Imposed War by Iraq Against the I.R. of Iran*. Tehran: Office of Political and International Studies.

- Jamshidi, Mohammad Hossein, et al. (1995). *International Organizations and the Iran-Iraq War*. Tehran: Imam Hossein University Press.
- Kayhan Newspaper. (1987, September 12). P. 2.
- Legal Office of the Ministry of Foreign Affairs of the Islamic Republic of Iran. (1988). *An Analysis of the Imposed War by the Iraqi Regime Against the Islamic Republic of Iran* (Vol. 2). Tehran: Office of Political and International Studies.
- Legal Office of the Ministry of Foreign Affairs of the Islamic Republic of Iran. (1991). *An Analysis of the Imposed War by Iraq Against the I.R. of Iran* (Vol. 1). Tehran: General Department of Legal Affairs, Ministry of Foreign Affairs.
- Lottollahzadegan, Alireza. (1994). *Chronology of the Iran-Iraq War: Hoveyze, The Last Steps of the Occupier*. Tehran: Center for War Studies and Research.
- Moghaddam Shahidani, Sohrab. (2022). The Research Process of Resolution 598 by Imam Khomeini. *Scientific Journal of Government Studies*, 8(2), 10-29.
- Mosaffa, Nasrin, et al. (1987). *Iraq's Aggression Against Iran and the Stance of the United Nations*. Tehran: Center for Advanced International Studies Publications.
- Parsadoust, Manouchehr. (1992). *The Role of the United Nations in the Iraq-Iran War*. Tehran: Sahami Publishing Company.
- Poordarab, Saeed. (2006). *Chronicle of the Sacred Defense History (The Impregnable Bridges)* (Vol. 3, 2nd ed.). Tehran: Center for the Publication of Islamic Revolution Documents.
- Ramazanzadeh, Ali Akbar, & Pasban, Abolfazl. (2021). Analyzing the Policies of Regional and Trans-Regional Organizations in Iraq's Imposed War Against Iran from the Perspective of International Law. *Scientific Journal of Management and Defense Research*, 20(94), 83-110.
- Sarraf Yazdi, Gholamreza. (2012). *International Organizations and International Relations Theories*. Tehran: Ghomes Publications.
- Shiroudi, Morteza. (2004). The Performance of the United Nations in the Imposed War. *Rawagh-e Andisheh Journal*, 34, 6-23.
- Soleimanizadeh, Mostafa. Evaluation of the UN Security Council Resolutions Regarding the Iraq War Against Iran and Kuwait. *Comprehensive Quarterly of Sacred Defense*, 137-160.
- Szmand, Bahareh. (2008). A Theoretical Study of International Organizations. *Politics Quarterly*, 6, 119-140.
- Zamani, Seyyed Ghasem, & Mansouri Larijani, Esmaeil. (1999). *The Collective Security System and the United Nations, and the Iraqi Regime's Aggression Against the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Foundation for the Preservation and Publication of Sacred Defense Works and Values.
- Ziaei Bigdeli, Mohammad Reza. (2007). *Public International Law*. Tehran: Ganj-e Danesh Publications.

دراسة مقارنة لأداء منظمة الأمم المتحدة وحركة عدم الانحياز في حرب العراق المفروضة ضد الجمهورية الإسلامية الإيرانية

بهمن زينلي^١ / حسن رستمي^٢

١. أستاذ مساعد في قسم التاريخ و الدراسات الإيرانية، جامعة أصفهان، اصفهان، إيران

و أستاذ في دروس المعارف الإسلامية (الكاتب المسؤول).

b.zeynali@ltr.ui.ac.ir

٢. ماجستير في العلاقات الدولية، جامعة أصفهان، أصفهان، إيران.

hasanrostami22@yahoo.com

معلومات المادة	ملخص البحث
نوع المقال: بحث	إنّ اعتداء العراق علي إيران الذي تمّ بتحريض من أمريكا ودعم من بعض الدول، إلي جانب آثاره المدمرة في مختلف الحقول، كان مجالاً لتقييم أداء المنظمات الدولية وخاصة منظمة الأمم المتحدة وحركة عدم الانحياز. يستخدم البحث المنهج الوصفي التحليلي، ويعتمد علي المصادر المكتبية، كما يهدف إلي تقييم مقارن لأداء منظمة الأمم المتحدة وحركة عدم الانحياز خلال حرب العراق المفروضة ضد الجمهورية الإسلامية الإيرانية. فالسؤال الرئيسي لهذا البحث هو: ما هو أداء هاتين المنظمتين في الحرب المفروضة؟ تظهر نتائج البحث العامة أنّ منظمة الأمم المتحدة بسبب تبعيتها للقوي العظمي وحركة عدم الانحياز نتيجة لعدم انسجام أعضائها لم تتمكن من القيام بدورها الذاتي خلال الحرب المفروضة، لكن لعبت منظمة الأمم المتحدة دوراً أكثر سلباً مقارنة بحركة عدم الانحياز أثناء الحرب المفروضة.
تاريخ الاستلام: ١٤٤٦/٠٢/٢١	
تاريخ القبول: ١٤٤٦/٠٧/٠٥	
الألفاظ المفتاحية	منظمة الأمم المتحدة، حركة عدم الانحياز، الحرب المفروضة، الجمهورية الإسلامية الإيرانية، العراق.
الاقتباس:	زينلي، بهممن و حسن رستمي (١٤٤٧). دراسة مقارنة لأداء منظمة الأمم المتحدة وحركة عدم الانحياز في حرب العراق المفروضة ضد الجمهورية الإسلامية الإيرانية. مجلة دراسات الثورة الإسلامية. ٢٢ (٢). ٢٣٠ - ٢١١.
رمز DOI:	DOI: 10.22034/22.81.205 https://doi.org/10.22034/22.81.205
الناشر:	جامعة المعارف الإسلامية، قم، إيران.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نشریه علمی

مطالعات انقلاب اسلامی

سال ۲۲، تابستان ۱۴۰۴، شماره ۸۱

بررسی تطبیقی عملکرد سازمان ملل متحد و جنبش عدم تعهد در جنگ تحمیلی عراق علیه جمهوری اسلامی ایران

بهمن زینلی^۱ / حسن رستمی^۲

۱. استادیار گروه تاریخ و ایران‌شناسی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران و مدرس دروس معارف اسلامی (نویسنده مسئول).

b.zeynali@ltr.ui.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

hasanrostami22@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی (۲۳۰ - ۲۱۱)	تجاوز عراق به ایران که به تشویق آمریکا و حمایت برخی دولت‌ها آغاز شد، فارغ از آثار ویرانگر در حوزه‌های مختلف، عرصه‌ای برای ارزیابی در خصوص عملکرد سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان ملل و جنبش عدم تعهد بود. هدف این مقاله که به روش توصیفی - تحلیلی و با استناد به منابع کتابخانه‌ای تدوین گردیده، ارزیابی تطبیقی عملکرد سازمان ملل و جنبش عدم تعهد در جریان جنگ تحمیلی عراق علیه جمهوری اسلامی ایران است. سؤال اصلی این پژوهش عبارت است از اینکه عملکرد این دو سازمان در طول جنگ تحمیلی چگونه بوده است؟ نتیجه کلی پژوهش بیانگر این واقعیت است که سازمان ملل به دلیل وابستگی به قدرت‌های بزرگ و جنبش عدم تعهد به دلیل ناهمگونی اعضا، در جریان جنگ تحمیلی، نتوانستند به وظیفه ذاتی خود عمل کنند و البته سازمان ملل نقش غیر سازنده‌تری نسبت به جنبش عدم تعهد در جریان جنگ تحمیلی داشته است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۴	سازمان ملل متحد، جنبش عدم تعهد، جنگ تحمیلی، جمهوری اسلامی ایران، عراق.
واژگان کلیدی	زینلی ۱، بهمن و حسن رستمی (۱۴۰۴). بررسی تطبیقی عملکرد سازمان ملل متحد و جنبش عدم تعهد در جنگ تحمیلی عراق علیه جمهوری اسلامی ایران. مطالعات/انقلاب/اسلامی. ۲۲ (۲). ۲۳۰ - ۲۱۱. DOI: 10.22034/22.81.205 https://doi.org/10.22034/22.81.205
استناد:	
کد DOI:	
ناشر:	دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

طرح مسئله

۱. بیان مسئله

تهاجم نظامی عراق به ایران در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، در کمتر از دو سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی به صورت رسمی آغاز و به مدت هشت سال طول کشید. این رخداد نظامی که از آن به عنوان طولانی‌ترین منازعه نظامی کلاسیک قرن بیستم یاد می‌شود، سبب هزینه‌های معنوی و مادی بسیاری برای این دو کشور شد. جنگ تحمیلی در کنار پیامدهای داخلی برای دو کشور، سبب تغییرات سیاسی و نظامی گسترده‌ای در نظم منطقه‌ای و ترتیبات آتی شد. جنگ تحمیلی به دلایلی از جمله وسعت جغرافیا و ژئوپلیتیک منطقه منازعه، شرایط خاص دو طرف، وضعیت نظام بین‌الملل در زمان وقوع درگیری بین طرفین، رویکرد دیگر کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و به تبع آن نگاه سازمان‌های بین‌المللی که مبتنی بر اهرم‌های قدرت‌های بزرگ و مستکبر بود از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد.

بررسی عملکرد سازمان ملل متحد و جنبش عدم تعهد در جریان جنگ تحمیلی عراق علیه جمهوری اسلامی ایران از این جهت اهمیت دارد که زمینه شناخت هویت واقعی سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای از جمله سازمان ملل و مجوع نهادهای وابسته به آن و به‌ویژه شورای امنیت و همچنین جنبش عدم تعهد را در یک بستر واقعی فراهم می‌کند. نحوه مواجهه سازمان ملل و جنبش عدم تعهد با تجاوز رژیم بعث عراق به حاکمیت ارضی ایران و ارتکاب جنایت‌های بی‌شمار در طول جنگ، تفاوت شعار و عمل را نمایان می‌کند و این واقعیت را آشکار می‌سازد که این سازمان‌ها علی‌رغم اساس‌نامه و اهداف تعریف‌شده، تحت تأثیر عوامل بیرونی از جمله اعمال نفوذ کشورهای ابر قدرت و اختلافات بین دولی نه تنها به وظیفه ذاتی خود عمل نمی‌کنند، بلکه در مواردی برخلاف اهداف یادشده عمل کرده و یا در برار نقض‌کنندگان این اهداف سکوت می‌کنند.

هدف مقاله حاضر بررسی و ارزیابی تطبیقی عملکرد سازمان ملل و برخی از نهادهای وابسته به این نهاد بین‌المللی از جمله شورای امنیت و جنبش عدم تعهد در خصوص ابعاد مختلف جنگ تحمیلی عراق علیه ایران می‌باشد. در واقع این مقاله علاوه بر ارزیابی عملکرد سازمان ملل و جنبش عدم تعهد مراحل سه‌گانه جنگ تحمیلی (شروع، ادامه و خاتمه) به تفاوت رفتاری و علل تفاوت رفتاری این دو نهاد می‌پردازد.

در این مقاله ضمن گزارش کوتاهی از روند تأسیس سازمان ملل و جنبش عدم تعهد، نقش این دو سازمان در شروع و امتداد و پایان جنگ تحمیلی مورد ارزیابی قرار گرفته است و در پایان عملکرد این دو نهاد به صورت تطبیقی ارزیابی شده و ضمن بیان تشابهات و تفاوت‌ها دلیل و پیامد اتخاذ این سیاست‌ها در عرصه منطقه‌ای و بین‌المللی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

۲. پیشینه تحقیق

در خصوص جنگ عراق علیه ایران و همچنین نقش سازمان‌های بین‌المللی در این جنگ کتاب‌ها و مقالات متعددی تدوین شده است که هر کدام از زوایای مختلفی به موضوع اشاره کرده‌اند؛ اما پژوهش حاضر با توجه به اینکه در صدد بررسی تطبیقی عملکرد سازمان ملل متحد و جنبش عدم تعهد در خصوص جنگ عراق علیه ایران است، با پژوهش‌های همگن تفاوت و تمایز دارد. در زیر به دو کتاب و دو مقاله که در چارچوب این پژوهش تدوین شده‌اند اشاره می‌شود.

کتاب **بررسی سیاست‌ها و عملکرد جنبش عدم تعهد در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران** به عملکرد سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان ملل، جنبش عدم تعهد، سازمان کنفرانس اسلامی و شورای همکاری خلیج فارس در قبال جنگ عراق و ایران پرداخته، اما مقایسه بین سازمان ملل و جنبش عدم تعهد که موضوع پژوهش حاضر می‌باشد مورد ارزیابی قرار نگرفته است. پژوهش دیگر، کتاب **تجاوز عراق به ایران و موضع‌گیری سازمان ملل متحد**^۱ می‌باشد که نویسنده به مستندات حقوقی توجیهات عراق برای تهاجم به ایران، ارزیابی این توجیهات طبق موازین و مقررات حقوق بین‌الملل، ماهیت تهاجم عراق، و بررسی عملکرد شورای امنیت و اعضای دائم آن، مجمع عمومی و دبیرکل سازمان ملل متحد در قبال تجاوز عراق به ایران پرداخته است؛ اما به نقش و عملکرد جنبش عدم تعهد اشاره‌ای نکرده است.

مقاله «بررسی عملکرد حقوقی شورای امنیت در جنگ تحمیلی: غلبه منافع قدرت‌های بزرگ بر حقوق بین‌الملل» نوشته محمدرضا علی‌اکبری؛ در چارچوب ثئورئالیسم و با روش توصیفی تحلیلی، این فرضیه را به سنجش گذاشته که شورای امنیت سازمان ملل در مدیریت جنگ رژیم بعث عراق علیه ایران تحت تأثیر منافع قدرت‌های بزرگ قرار داشت و نتوانست بر اساس قواعد امنیت دسته‌جمعی عمل کند. در واقع بر اساس دیدگاه ثئورئالیسم به سازمان‌های بین‌المللی، شورای امنیت نه به‌عنوان نهاد تأمین‌کننده امنیت دسته‌جمعی بلکه به‌عنوان ابزاری در دست قدرت‌های بزرگ در جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه ایران عمل کرد. با وجود پرداختن مقاله به بخش مهمی از این پژوهش، نقش جنبش عدم تعهد مورد ارزیابی قرار نگرفته است.

مقاله «واکاوی خط‌مشی سازمان‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل» نوشته علی‌اکبر رمضان‌زاده، خط‌مشی و سیاست‌های سازمان‌های بین‌المللی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در دوران جنگ تحمیلی از منظر حقوق بین‌الملل را به تصویر کشیده است. به

۱. مصفا، نسربین و دیگران (۱۳۹۷)، **تجاوز عراق به ایران و موضع‌گیری سازمان ملل متحد**، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.

باور نویسنده مقاله، عملکرد سازمان‌های بین‌المللی در نظام بین‌الملل علاوه بر مقاصد سیاسی پنهان، با نادیده گرفتن تجاوز عراق و عدم برخورد با آن کشور سبب شد جنگ تحمیلی هشت سال طول بکشد و خسارت‌های جبران‌ناپذیری بر هر دو کشور وارد آید.

الف) سازمان ملل

سازمان ملل متحد، جهان‌شمول‌ترین سازمان بین‌المللی است که اکثریت کشورهای جهان در آن عضویت دارند. این سازمان در طی جنگ جهانی دوم به وجود آمد و در خاتمه جنگ پس از کنفرانس سانفرانسیسکو در سال ۱۹۴۵ م. یعنی پس از تصویب منشور ملل متحد تشکیل شد. مراحل تشکیل این سازمان بین‌المللی بدین ترتیب است که در ابتدا اعلامیه بین‌الملل متحدین^۱ در ۱۲ ژوئن ۱۹۴۱ م. و منشور آتلانتیک شمالی در سال ۱۹۴۱ م. بین چرچیل و روزولت منعقد شد و کشورهای دیگر نیز به آن ملحق شدند. مرحله بعدی تشکیل سازمان ملل متحد در واشنگتن در سال ۱۹۴۲ م. است که توسط کشورهای در حال جنگ علیه دول محور (ژاپن، آلمان، ایتالیا)، امضا شد و در سال ۱۹۴۳ م. در کنفرانس مسکو که توسط وزرای خارجی روسیه، انگلستان و آمریکا تشکیل شد، اساس سازمان ملل متحد پی‌ریزی گردید. مهم‌ترین گام برای تشکیل سازمان ملل متحد در کنفرانس ۱۹۴۴ م. در دیمبارتون اوکس آمریکا برداشته شد. در این کنفرانس متن منشور و سایر اساس‌نامه‌های سازمان تنظیم گردید و در کنفرانس یالتا ۱۹۴۵ م. پنج قدرت بزرگ صاحب حق و تو معین و مشخص شد. در نهایت در کنفرانس سانفرانسیسکو سال ۱۹۴۵ م. نمایندگان ۵۱ دولت از جمله ایران و عراق منشور ملل متحد را امضا کرده، سازمان ملل متحد تشکیل شد (گنجی، ۱۳۵۲: ۵ و ۱۸۴). اولین اجلاس سالانه سازمان ملل در لندن در سال ۱۹۴۵ م. تشکیل شد و جلسات بعد به مقر فعلی سازمان در نیویورک منتقل گردید (ضیائی بیگدلی، ۱۳۸۶: ۲۵۴).

سازمان ملل متحد دارای ۶ رکن اصلی به شرح زیر است:

۱. مجمع عمومی؛
۲. شورای امنیت؛
۳. شورای اقتصادی و اجتماعی؛
۴. شورای قیمومت؛
۵. دیوان بین‌المللی دادگستری لاهه؛
۶. دبیرخانه.

۱. در این اعلامیه بر همکاری ملل آزاد در جهت برقراری صلح و امنیت اقتصادی و اجتماعی تأکید شد.

– مواضع سازمان ملل در جریان جنگ عراق علیه ایران

هم‌زمان با آغاز جنگ تحمیلی در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ / ۱۹۸۰ م. توسط عراق، عملکرد سازمان ملل متحد در قبال این تجاوز نیز آشکار شد. سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۸ م. از مهم‌ترین سال‌های روابط میان ایران و سازمان ملل متحد بود. اقدامات و واکنش‌های سازمان ملل متحد اعم از شورای امنیت، مجمع عمومی و دبیرکل در قالب پیش‌بینی‌های منشور و رویه‌های سازمان ملل متحد بود. اگرچه این سه رکن به صورت جداگانه از هم تصمیم اتخاذ می‌کردند، ولی به علت یکسان بودن شرایط حاکم بر سه رکن، تفاوت چندانی در سیاست آنها دیده نمی‌شد (انتظاری، ۱۳۹۱: ۱۳ - ۱۲).

در نخستین روز تجاوز، دبیرکل در اعلامیه‌ای از تیره شدن روابط ایران و عراق و همچنین شدت یافتن اختلافات اظهار نگرانی کرد و از دو طرف خواست که نهایت خویشتن‌داری را به عمل آورند و تا آنجا که می‌توانند برای رفع اختلاف از طریق مذاکره راه‌حلی پیدا کنند (آقای، ۱۳۹۲: ۲۷۳). در این اعلامیه، دبیرکل اقدامات منازعه‌آمیز صدام حسین در حمله به ایران را محکوم نکرد و بر خلاف معمول، تقاضای تشکیل جلسه رسمی شورا را ننمود. در اول مهر ۱۳۵۹ / ۱۹۸۰ م. جلسه شورا برای مشاوره غیررسمی درباره موضوع جنگ ایران و عراق آغاز شد (آقای، ۱۳۹۲: ۲۷۷ - ۲۷۶). شورا کار خود را در قبال جنگ ایران و عراق با صدور بیانیه‌ای ضعیف، در یک روز پس از شروع جنگ آغاز کرد (شیرودی، ۱۳۸۳: ۴). شش روز بعد از شروع جنگ توسط عراق، اولین قطعنامه شورای امنیت به شماره ۴۷۹ با نام «بررسی وضعیت میان ایران و عراق» صادر شد. در این قطعنامه به وجود تهدید علیه صلح، نقض صلح و وقوع تجاوز و نقض تمامیت ارضی ایران اشاره نشده بود. این قطعنامه صرفاً خودداری از توسل بیشتر به زور را از دو طرف خواستار بود. حتی حرفی از آتش‌بس و بازگشت به مرزهای بین‌المللی را هم به میان نیاورد (روزنامه **کیهان**، ۲۶ تیر ۱۳۹۸).

با وجود اینکه تجاوز رژیم بعث عراق به سرزمین‌های ایران با مفهوم قطعنامه مجمع عمومی درباره تعریف تجاوز (قطعنامه ۱۹۷۴) کاملاً انطباق دارد، با این وجود شورای امنیت با صدور قطعنامه ۴۷۹ به مسئله تجاوز عراق علیه ایران به دیده اغماض نگریست. علاوه بر این در این قطعنامه جنگ عراق علیه ایران را تنها «وضعیت» توصیف نمود و از آن به عنوان «نقض صلح» یاد نکرد (لطف‌الله‌زادگان، ۱۳۷۳: ۳۲۸). پس از صدور قطعنامه ۴۷۹ شورای امنیت به مدت ۲۲ ماه در سکوت فرورفت و این دقیقاً همان ایامی بود که نیروهای عراقی در حال پیشروی در خاک ایران هستند (سلیمانی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۴۲). در پی ادامه جنگ، قطعنامه‌های متعدد دیگری از سوی شورای امنیت از جمله: ۵۱۴، ۵۲۲، ۵۴۰، ۵۸۲، ۵۵۲، ۵۸۸، ۶۱۲، ۶۱۶، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۳۱، ۶۴۲، ۶۵۱ صادر گردید که این قطعنامه‌ها مانند قطعنامه ۴۷۹

برخوردی عادلانه و ریشه‌ای با موضوع جنگ ایران و عراق نداشته و صرفاً توصیه‌ای بوده‌اند.

بعد از گذشت یک سال و نیم (سپتامبر ۱۹۸۰ تا ژوئیه ۱۹۸۲) از تصویب قطعنامه اول، درحالی‌که نیروهای ایرانی در حال انجام عملیات‌های موفقیت‌آمیزی بودند که در نهایت منجر به آزادسازی خرمشهر شد، دومین قطعنامه شورای امنیت (۵۱۴) به پیشنهاد اردن به تصویب رسید. در مقدمه این قطعنامه، شورا نگرانی خود را از طولانی شدن درگیری بین دو کشور و کشته شدن انسان‌های بی‌گناه، آسیب رسیدن به امکان و تأسیسات و در خطر بودن صلح و امنیت جهانی ابراز کرد و خواستار آتش‌بس سریع و عقب‌نشینی نیروهای دو طرف به مرزهای بین‌المللی شد. اعزام نیروهای حافظ صلح و ناظران سازمان ملل به منطقه نیز از دیگر مفاد این قطعنامه بود (مصفا، نسرین، ۱۳۶۶: ۷۵).

قطعنامه سوم (۵۲۲)، در واقع تکرار و تأکید قطعنامه‌های قبلی بود. یکی از علل صدور این قطعنامه عملیات موفق آزادسازی خرمشهر توسط ایران بود. بعد از آزادی خرمشهر، با توجه به روحیه بالای نیروهای ایران، فکر تنبیه متجاوز بعد از عملکرد انفعالی سازمان‌های بین‌المللی به‌ویژه سازمان ملل متحد، قوت گرفت. شورای امنیت در تاریخ ۱۳۶۱/۷/۱۲ یعنی کمتر از سه ماه پس از قطعنامه دوم، سومین قطعنامه (۵۲۲) را صادر کرد که در آن طرفین را به آتش‌بس فوری و عقب‌نشینی به مرزهای بین‌المللی فراخواند (سلیمانی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۴۴).

قطعنامه چهارم شورای امنیت، موسوم به قطعنامه ۵۴۰ که در تاریخ ۹ آبان ماه سال ۱۳۶۲ / اکتبر ۱۹۸۳ م. صادر شد، مانند قطعنامه‌های قبلی شورا نکته تازه‌ای در بر نداشته، تکرار مکررات بوده است. پس از عملیات‌های موفق والفجر ۱، ۲، ۳ و ۴ و تهدید ایران نسبت به بستن تنگه استراتژیک هرمز، در صورت ادامه حمله عراق به کشتی‌های تجاری و نفتی ایران، قطعنامه ۵۴۰ صادر شد (پارسادوست، ۱۳۷۱: ۷۵).

پنجمین قطعنامه در حالی صادر شد، که ایران تهدید کرد در صورت ادامه حملات عراق به کشتی‌های ایرانی، تنگه هرمز را خواهد بست. این جدیت ایران در دفاع از خود و احتمال بستن تنگه هرمز، شورای امنیت را مجبور به صدور قطعنامه پنجم کرد (هدایتی خمینی، ۱۳۷۰: ۲۱۷). در ۱۱ خرداد ماه سال ۱۳۶۳ شورای امنیت به‌دنبال شکایت کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس علیه جمهوری اسلامی ایران مبنی بر حمله به کشتی‌های‌شان قطعنامه ۵۵۲ را صادر کرد. در پی صدور این قطعنامه جمهوری اسلامی ایران طی نامه‌ای به دبیرکل از هرگونه اقدامی که برای تأمین آزادی و امنیت کشتیرانی در خلیج فارس صورت گیرد حمایت و استقبال کرد.

نکته‌ای حائز اهمیت در قطعنامه ۵۵۲ این بود که با گزارش نمایندگان دبیرکل حقایق تا حدودی آشکار گردیده و حملات عراق به شهرهای مسکونی ایران نظیر خرمشهر و هویزه با وسایل مکانیکی

مورد مشاهده و تأیید نمایندگان مزبور قرار گرفته بود. این امر کمک کرد تا جامعه بین‌الملل درک بهتری از علل وقوع جنگ پیدا کنند (سلیمانی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۴۷).

قطعه‌نامه ششم زمانی صادر شد که نیروهای ایرانی حاضر در میدان جنگ، پس از ناامیدی از اقدامات سیاسی برای توقف جنگ، دست به اجرای عملیات والفجر ۸ زدند. در پی این اقدام، اتحادیه عرب و عراق از شورای امنیت خواستند که به موضوع جنگ رسیدگی کند. شورا در ۲۴ فوریه ۱۹۸۶ (۵ اسفند ۱۳۶۴) قطعه‌نامه ۵۸۲ را به اتفاق آرا صادر کرد (فتحی، ۱۳۶۹: ۱۱۶). در بندهای مقدماتی قطعه‌نامه ۵۸۲، ضمن اشاره به تصمیمات قبلی شورای امنیت و نگرانی از ادامه جنگ، به موازین منشور و پروتکل ۱۹۲۵ م. ژنو در خصوص منع استفاده از سلاح‌های شیمیایی استناد شده است.

در بند اجرایی قطعه‌نامه، به اقداماتی اولیه که موجب بروز جنگ بین دو کشور شده و نیز ادامه و گسترش جنگ به‌ویژه حمله به مناطق مسکونی، حمله به کشتی‌های دولتی بی‌طرف و هواپیماهای غیرنظامی و نقض حقوق انسان‌دوستانه اظهار تأسف کرده و از طرفین می‌خواهد که با آتش‌بس فوری تمام عملیات جنگی در هوا، زمین و دریا را متوقف سازند و نیروهای خود را به مرزهای بین‌المللی عقب بکشند. این قطعه‌نامه مانند قطعه‌نامه‌های قبلی که توسط شورای امنیت صادر شده بود، جنبه توصیه‌ای داشت (سلیمانی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۴۹ - ۱۴۸).

با انجام عملیات‌های والفجر ۹ (۵ اسفند ۱۳۶۴) و کربلای ۱ (دهم تیرماه ۱۳۶۵) که منجر به شکست استراتژی دفاع متحرک عراق شد، در تاریخ ۱۳۶۵/۷/۱۶ قطعه‌نامه ۵۸۸ به‌عنوان قطعه‌نامه هفتم صادر شد. در این قطعه‌نامه، شورا از دو کشور ایران و عراق خواسته که قطعه‌نامه ۵۸۲ را به مرحله اجرا گذاشته و از دبیرکل نیز خواست با مشورت طرفین منازعه، بر شدت فعالیت‌هایش در اجرای قطعه‌نامه ۵۸۲ بیفزاید (دفتر حقوقی وزارت امور خارجه، ۱۳۷۰: ۱۶۷). در بند اجرایی قطعه‌نامه، مطلب تازه‌ای نیست و تنها در پاراگراف سوم عبارت «بررسی گزارش دبیرکل و شرایط لازم برای برقراری صلح با دوام بین دو کشور» حاوی مطلب جدیدی بود. می‌توان گفت که شورا با قطعه‌نامه ۵۸۸ آخرین اتمام حجت خود را برای پذیرش قطعه‌نامه‌هایی از نوع آنچه تا آن زمان صادر کرده بود، انجام داده و راه را برای تحول اساسی و عظیم در نگرش خود نسبت به موضوع جنگ هموار ساخت. بدین ترتیب این قطعه‌نامه نیز سرنوشتی مشابه قطعه‌نامه‌های قبل پیدا کرد (سلیمانی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۵۰).

امید به پایان جنگ زمانی پُررنگ شد که شورای امنیت، در جلسه شماره ۲۷۵۰ در تاریخ ۲۰ ژوئیه ۱۹۸۷ (۲۹ تیر ۱۳۶۶) با تأکید بر مواد ۳۹ و ۴۰ منشور ملل متحد، قطعه‌نامه ۵۹۸ (قطعه‌نامه هشتم) را به تصویب رساند (خرمی، ۱۳۸۹: ۳۰۵ - ۲۶۴). در این دوران موازنه قدرت به نفع ایران بود، از این‌رو تلاش

جهانی برای تهیه و تنظیم قطعنامه هشتم، موسوم به ۵۹۸ آغاز شد. در همین حین، در پی اعلام دبیرکل، مبنی بر اینکه حاضر است، نظراتش را در اختیار شورای امنیت بگذارد تا آن شورا بتواند بر مبنایی که مورد قبول طرفین برای مذاکره باشد، دست یابد، شورا ضمن پاسخ مثبت به این درخواست، یک کارگروه مشترک و سازمان یافته در فوریه ۱۹۸۷ (بهمن ۱۳۶۵) تشکیل داد. شورا در بیانیه‌ای در ۱۶ ژانویه بار دیگر از طولانی شدن درگیری ابراز نگرانی کرده و استفاده مکرر عراق از سلاح‌های شیمیایی را محکوم کرد. شورای امنیت پس از مشورت‌های فراوان، سرانجام قطعنامه ۵۹۸ را به تصویب رساند (هدایتی خمینی، ۱۳۷۰: ۱۲۲).

قطعنامه ۵۹۸ مهم‌ترین و مشهورترین قطعنامه صادرشده از سوی شورای امنیت درباره جنگ تحمیلی عراق علیه ایران بود. برخلاف قطعنامه‌های قبلی که نتیجه یک تصمیم‌گیری آنی و تک‌بعدی بود، قطعنامه ۵۹۸ حاصل مذاکرات طولانی و در نظر گرفتن ابعاد مختلف جنگ بود. این قطعنامه بنایی بود، که برای ایجاد آن، زمینه‌های مناسب لازم فراهم شده بود و قطعنامه‌های ۵۸۲ و ۵۸۸ از جمله این زمینه‌ها بود (سلیمانی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۵۰). شناسایی متجاوز و محکوم کردن حمله‌های شیمیایی، حمله به نقاط مسکونی، حمله به کشتی‌ها، معرفی اقدامات ناقض معاهده‌های بین‌المللی و منع دخالت کشورهای دیگر در جنگ از نکات مثبت این قطعنامه بود؛ اما نکته منفی آن اصرار بر اعلان آتش‌بس پیش از تعیین متجاوز و محاکمه آن بود. این بند از نظر تمام مسئولان ایرانی غیر قابل قبول بود. بند مربوط به معرفی متجاوز می‌توانست تنها کلید حل مسئله باشد و این نکته باید پیش از اعلام آتش‌بس انجام می‌شد. در این صورت، زمینه برای انجام صلح هموار می‌گشت (کیهان، ۱۳۶۶: ۲).

قضاوت در خصوص مفاد قطعنامه ۵۹۸ و نگاه این قطعنامه به واقعیت میدان، یکی از مباحث چالشی از زمان تصویب تا به امروز می‌باشد. برخلاف نظر بسیاری از دولت‌مردان که متن قطعنامه را به نفع ایران می‌دانستند (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۸۹: ۸۸)، عده‌ای هم محتوای قطعنامه را جانبدارانه و مخالف منافع ملی ایران تلقی می‌کنند. کامران غضنفری نویسنده کتاب *راز قطعنامه ۵۹۸* در این باره می‌گوید:

یکی از مغالطه‌هایی که متأسفانه برخی امروز مطرح می‌کنند، این است که قطعنامه ۵۹۸ به نفع جمهوری اسلامی بود و چون خواست‌ها و شرایط ما در آن گنجانده شده بود ما پذیرفتیم. واقعیت مسئله چنین نیست. قطعنامه عمدتاً به نفع عراق و به ضرر ما تنظیم شده است. در قطعنامه فقط یک بند کلی آمده که شورای امنیت یک هیئتی را تعیین می‌کند که از دو کشور بازدید کنند و با مسئولین دو کشور صحبت کنند و مشخص کنند که آغازگر جنگ که بوده است و به شورا گزارش دهند؛ یعنی چیزی که در قطعنامه آمده و گزارش به شورای امنیت بدهد، اینکه شورا موظف است که مقصر را مشخص و معرفی

کند هیچ کجا نیامده و شورای امنیت به هیچ عنوان عراق را به عنوان متجاوز اعلام و محکوم نکرد (گفت‌وگوی اختصاصی کامران غضنفری با رجانپوز، ۳۰ تیر ۱۳۹۲).

قطعنامه ۵۹۸ در ۲۹ تیر ماه سال ۶۶ برابر با ۲۰ جولای (۱۹۸۷) با تأیید مجدد قطعنامه ۵۸۲ (۱۹۸۶ م.) تصویب شد (خرمی، ۱۳۸۹: ۳۰۵ - ۲۶۴) نهایتاً در تاریخ ۲۶ تیرماه ۱۳۶۷ با نامه رسمی آیت‌الله خامنه‌ای رئیس جمهور وقت به دبیرکل سازمان ملل پذیرفته شد (خرمی ۱۳۸۹: ۳۷ - ۳۶) و سه روز بعد پیام تاریخی امام خمینی مبنی بر پذیرش قطعنامه صادر گردید (مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۳: ۷۴ / ۱۰۱ - ۲۱) امام خمینی از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ به عنوان سرکشیدن جام زهر تعبیر کرده و در این زمینه فرموده‌اند:

خوشا به حال شما ملت، خوشا به حال شما زنان و مردان، خوشا به حال جانبازان و اسرا و مفقودین و خانواده‌های معظم شهدا و بدا به حال من که هنوز مانده‌ام و جام زهرآلود قبول قطعنامه را سر کشیده‌ام، و در برابر عظمت و فداکاری این ملت بزرگ احساس شرمساری می‌کنم (مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۳: ۲۱ / ۹۴).

در خصوص دلایل پذیرش قطعنامه از سوی ایران تحلیل‌ها و گزارش‌های بسیاری منتشر گردیده است. موافقان پذیرش قطعنامه، شرایط حساس منطقه و حضور ابرقدرت‌ها در منطقه حساس خلیج فارس، جدی شدن موضوع تحریم تسلیحاتی ایران، کاربرد وسیع سلاح‌های شیمیایی توسط رژیم بعث عراق و عکس‌العمل ضعیف جامعه بین‌المللی و موقعیت نه‌چندان مناسب ایران در عرصه جهانی را در هموار ساختن پذیرش قطعنامه ۵۹۸ مؤثر می‌دانند (زمانی و منصوری لاریجانی، ۱۳۷۸: ۱۵۸)؛ اما مخالفان، پذیرش قطعنامه ۵۹۸ را نتیجه یک ضعف داخلی به‌ویژه انفعال مسئولان رده‌بالای ایران می‌دانند و بر این باورند که نقش هاشمی رفسنجانی به عنوان قائم مقام فرماندهی کل قوا در روند اجماع‌سازی بین مسئولان سیاسی، نظامی و فرهنگی، بسیار مهم و تعیین‌کننده بود و نقش او را به عنوان محوری‌ترین فرد در تحمیل قطعنامه را بیش از همه مؤثر می‌دانند (مقدمی شهیدانی، ۱۴۰۱: ۲۶).

پس از صدور قطعنامه ۵۹۸ تا پایان جنگ، شورای امنیت شش قطعنامه دیگر (۶۱۶، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۳۱، ۶۴۲، ۶۵۱)، صادر کرد که هیچ کدام از آنها ضمانت اجرایی نداشت و صرفاً تأکید بر اجرای قطعنامه ۵۹۸ بود.^۱

۱. در تاریخ ۱۹ اردیبهشت سال ۱۳۶۷ شورای امنیت قطعنامه ۶۱۲ را صادر کرد. این قطعنامه به ابتکار آلمان غربی، ایتالیا و ژاپن با توجه به گزارش ۵ اردیبهشت دبیرکل در مورد اعلام نظر گروه اعزامی به منطقه درباره استفاده از سلاح‌های شیمیایی در جنگ ایران و عراق به شدت ادامه به کارگیری از سلاح‌های شیمیایی را در جنگ محکوم کرد و از دیگر دولت‌ها نیز خواست تا بر صدور

ب) جنبش عدم تعهد

در آغازین سال‌های پس از جنگ جهانی دوم در شرایطی که دو ابر قدرت، آمریکا و شوروی در آن زمان دست به تشکیل بلوک‌هایی از حامیان خود زدند و بر آن بودند از این طریق ضمن مقابله با رقیب به موازنه‌سازی در برابر طرف مقابل دست بزنند، در این حین گروهی از کشورهای تازه استقلال‌یافته از جنگ استعمار در پی آن بودند تا خود را از تبعات منفی سیطره طولانی استعمار برهانند و در مسیر توسعه در تمامی ابعاد سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی گام بردارند. این دولت‌ها رویکرد مثبتی به بلوک‌بندی موجود در نظام بین‌الملل نداشته، آن را مغایر با صلح جهانی می‌دانستند. چنین نگرشی به پیدایش نوع خاصی از سیاست خارجی منتهی شد که به عدم تعهد موسوم گشت. کشور هند و نخست‌وزیر آن جواهر لعل نهرو در این ارتباط نقش مؤثری داشت. وی در سال ۱۹۴۷ م. در یک سخنرانی اظهار داشت:

سیاست عمومی جنبش، اجتناب از سیاست قدرت و عدم الحاق به هر گروهی علیه گروه دیگر است. ما باید با هر دو بلوک رفتاری دوستانه داشته باشیم و در عین حال به هیچ کدام وابسته نباشیم (عبدالرشیدی، ۱۳۹۰: ۶).

در سال ۱۹۵۵ م. (۱۳۳۴ ش.) گام‌های آغازین برای تأسیس جنبش عدم تعهد در کنفرانس باندونگ

محصولات شیمیایی خود به دو طرف جنگ به دلیل آن که ممکن است در تولید سلاح‌های شیمیایی به کار گرفته شوند کنترل بیشتری نمایند. در این قطعنامه از عراق به عنوان کشور به کارگیرنده این سلاح نامی برده نشده بود. از دیگر نکات قابل ذکر در مورد این قطعنامه محکوم نکردن عراق به دلیل ۱۳۲ مورد حمله هوایی و بمباران واحدهای مسکونی شهرهای ایران بین روزهای ۱۵ فروردین تا ۱ اردیبهشت، علی‌رغم پافشاری ایران می‌باشد.

قطعنامه ۶۱۶ که در پی انهدام پرواز ۶۵۵ ایران ایر با موشک شلیک‌شده از طرف ناو جنگی وینسنس و درخواست ایران از شورای امنیت برای بررسی این موضوع صادر شد. این شورا طی قطعنامه‌ای ضمن ابراز همدردی با دولت‌ها و کشورها و قربانیان درگیر این واقعه، هر دو طرف آمریکایی و ایرانی را به همکاری با سازمان هواپیمایی کشوری برای بررسی این سانحه توصیه کرد.

قطعنامه ۶۱۹ مورخ ۱۸ مرداد سال ۱۳۶۷ صادر شد. علی‌رغم پافشاری ایران مبنی بر محکومیت این حملات شیمیایی توسط شورا، این نهاد تنها مجدداً خواهان اجرای بخش عملیاتی قطعنامه ۵۹۸ و تشکیل گروه ناظر نظامی سازمان ملل متحد (یونیمک) برای یک دوره فعالیت شش‌ماهه در منطقه شد.

قطعنامه ۶۲۰ در تاریخ ۲۶ آگوست ۱۹۸۸ تصویب شد.

قطعنامه ۶۳۱ مورخ ۱۹ بهمن سال ۱۳۶۷ تصویب شد.

قطعنامه ۶۴۲ مورخ ۷ مهر سال ۱۳۶۸ تصویب شد.

قطعنامه ۶۵۱ شورای امنیت در تاریخ ۲۹ مارس ۱۹۹۰ تصویب شد.

در تمامی این قطعنامه هیچ اقدام الزامی و اجرایی صورت نگرفت و تنها به توصیه به دو طرف برای اجرای کامل مفاد قطعنامه ۵۹۸ اکتفا گردید.

اندونزی برداشته شد که در آن اصولی ده‌گانه به تصویب رسید (عبداللهی، ۱۳۹۴: ۷ و عبدی و ملکی، ۱۳۹۱: ۱۵ و ۱۷). این کشورها با فعال بودن در سیاست بین‌الملل مبنای رفتاری خود را این‌گونه قرار دادند تا باعث کاهش بحران‌ها و جلوگیری از دو قطبی‌ای که خطر جنگ در بردارد، شوند. جنبش عدم تعهد در سال ۱۹۶۱ م. (۱۳۴۰ ش.) در شهر بلگراد یوگسلاوی در خلال نظام دوقطبی سرمایه‌داری و کمونیسم و فضای جنگ‌سرد توسط کشورهای در حال توسعه پایه‌گذاری شد.

مهم‌ترین اهداف جنبش عدم تعهد عبارت بود از: «حق تعیین سرنوشت، حاکمیت و استقلال ملی، عدم الحاق به پیمان‌های نظامی چندجانبه، استقلال عمل کشورهای عضو در مقابل نفوذ بلوک‌بندی‌های سیاسی قدرت‌های بزرگ، مبارزه با امپریالیسم، نفی نژادپرستی و اشغال خارجی، دموکراتیزه کردن روابط بین‌الملل و همکاری اقتصادی بر اساس اصل برابری در حاکمیت» (غلامرضایی، ۱۳۹۱: ۸۴). لیکن در عمل به خاطر وجود چالش‌های ذاتی در این سازمان از جمله ناهمگونی اعضا به لحاظ جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ایدئولوژیک، وجود برخی دسته‌بندی‌های درون این سازمان و نیز به دلیل مشکلات ساختاری از قبیل نبود دبیرخانه دائمی و لزوم اجماع در اخذ تصمیمات سازمان و عدم وجود ضمانت اجرایی برای این تصمیمات، ضعف عدم تعهد واقعی بودن برخی اعضا، و همچنین کارشکنی قدرت‌های بزرگ جهت دستیابی به این اهداف با چالش جدی روبه‌رو شده است (صراف‌یزدی، غلامرضا، ۱۳۹۱: ۴۱).

- مواضع جنبش عدم تعهد در جریان جنگ عراق علیه ایران

هنگام شروع جنگ ایران و عراق هر دو کشور عضو جنبش عدم تعهد بودند و انتظار از جنبش این بود که تمام توان خود را برای خاموش کردن شعله‌های آتش جنگ به کار گیرد. تشکیل کمیته حسن‌نیت در جنبش عدم تعهد، تمایل باطنی اعضای آن را برای پایان بخشیدن به جنگ نشان می‌داد؛ اما مخالفت‌های عراق در شروع جنگ که در موضع برتری قرار داشت، کار آن را بی‌نتیجه می‌گذاشت. سکوت سنگینی که پس از آن بر جنبش عدم تعهد حکم فرما شد، در حقیقت اعلام ناکارآمدی و پایان دوران درخشان این جنبش بود. از عمده دلایلی که مانع از به ثمر بخشیدن تلاش‌های این نهاد می‌شدند، عبارت‌اند از:

- الف) ساختار نظام بین‌الملل:** ساختار دوقطبی نظام بین‌الملل، الزاماً شرایطی را بر جنبش عدم تعهد تحمیل نمود که مانع از عملکرد صحیح این نهاد در جنگ ایران و عراق شد.
- ب) منافع ابرقدرت‌ها:** ابرقدرت‌ها به‌ویژه آمریکا، آشکارا و تلویحاً نگرانی خود را از پیروز شدن یک طرف جنگ اعلام کرده بودند؛ بنابراین منافع آنها اقتضا می‌کرد که جنگ تا زمان ضعیف شدن ایران و عراق ادامه پیدا کند.

ج) **کارشکنی برخی اعضای جنبش:** برخی اعضای جنبش عدم تعهد به ویژه کشورهای طرفدار عراق با سنگ اندازی های متوالی در متجاوز اعلام شدن عراق در نشست های مختلف این جنبش، مانع از برقراری صلح و آتش بس میان ایران و عراق می شدند.

د) **سنگ اندازی های عراق:** مخالفت های عراق که در سال های اول جنگ در موضع برتری قرار داشت، کار کمیته حسن نیت که تمایل باطنی اعضای جنبش عدم تعهد برای فیصله یافتن جنگ نشان می داد را بی نتیجه گذاشت و سبب ساز طولانی شدن جنگ و دشوار شدن مسیر دستیابی به صلح شد (رمضان زاده، ۱۴۰۰: ۹۵ - ۹۴).

شروع جنگ در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، با سکوت جنبش عدم تعهد همراه بود. برجستگی این مرحله سکوت و عدم اعلام موضعی خاص، در برابر تجاوز عراق بود و به مدت سه ماه طول کشید. مأموریت کمیته حسن نیت این بود که با تشکیل جلسه ای در سطح وزیران خارجه در بلگراد، پایتخت یوگسلاوی، به موضوع جنگ رسیدگی کند؛ اما مخالفت عراق با حضور الجزایر در این کمیته، کار آن را دچار مشکل کرد. استدلال عراق این بود: «چون الجزایر یک کشور عربی است، در جنگی که یک کشور عربی دیگر در آن درگیر است، نباید مداخله کند» (پورداراب، ۱۳۸۵: ۳ / ۳۸۱ - ۳۸۰).

در ادامه جنگ می توان عملکرد جنبش عدم تعهد را به چهار مرحله: دوره فعال و تردید، دوره اقدام خاص با موفقیت ایران، دوره توصیه و اظهار نگرانی و دوره حرکت آرام (بیان مبهم موضع) تقسیم کرد. در این قسمت به تمامی دوره های مذکور خواهیم پرداخت.

دوره فعال و تردید با تشکیل اجلاس وزرای خارجه در دهلی نو مورخ فوریه ۱۹۸۱ (بهمن ماه ۱۳۵۹) آغاز می شود. در این اجلاس هیئت ایرانی خواستار محکومیت تجاوز رژیم عراق، تعلیق عضویت آن کشور در جنبش و خروج قوای بعثی از سرزمین های اشغالی شد؛ اما به دلیل وجود اختلاف در مورد طرح موضوع در جنبش، موضع جنبش در مورد جنگ ایران و عراق در بیانیه پایانی اجلاس مطرح و اعلام نشد. این تصمیم بیانگر بزرگ ترین نقص جنبش عدم تعهد و مغایر با تمام اصول و اهداف اولیه آن بود (جمشیدی، ۱۳۷۴: ۴۳).

در جریان سومین سفر هیئت حسن نیت جنبش عدم تعهد به ایران در ۱۵ مرداد ۱۳۶۰، آنها در گفت و گو با شهید محمدعلی رجایی از ادامه جنگ و تأثیرش بر کشورهای منطقه و صلح جهانی ابراز نگرانی کردند. آنان خواستار انعطاف پذیری طرفین و رسیدن به تفاهم بودند و ضمن یادآوری منشور جنبش و با اذعان به اینکه قدرت کافی برای شناختن متجاوز ندارند، خواهان پایان جنگ به صورت عادلانه و شرافتمندانه بودند.

دوره اقدام خاص با موفقیت ایران همراه بود؛ چراکه با درخواست ایران مبنی بر تغییر محل اجلاس هفتم سران از بغداد به دهلی نو همراه شد. ایران در برابر برگزاری اجلاس در بغداد، تهدید کرد که در آن حضور نخواهد یافت و رئیس جنبش را به رسمیت نخواهد شناخت. از طرفی عراق برای رسیدن به میزبانی دست به اقداماتی زد. ایران وقتی اقدامات سیاسی برای تغییر محل کنفرانس را کافی ندید، دست به اقدامات نظامی از جمله حمله هوایی به بغداد زد و عراق را در وضعیت جدیدی قرار داد و صدام حسین را برای کسب ریاست سه‌ساله جنبش ناکام گذاشت و موجب تغییر مکان اجلاس هفتم کنفرانس از بغداد به دهلی نو شد (عبداللهی، ۱۳۹۴: ۲۸۸). در نهایت صدام حسین به این نتیجه رسید که برگزاری کنفرانس در بغداد ممکن نیست و با تغییر محل کنفرانس موافقت کرد و رسماً از هند خواست تا میزبانی اجلاس هفتم سران جنبش عدم تعهد را بر عهده بگیرد.

مهم‌ترین اقدام جنبش در رابطه با جنگ عراق علیه ایران را می‌توان همین تغییر محل اجلاس دانست. واژه راه‌حل عادلانه و مسالمت‌آمیز و آبرومندانه که در این اجلاس مطرح شد، بیانگر شروع حرکت جنبش از حالت انفعالی سابق به حالت فعال می‌باشد. علت این تغییر آرام و کند و کاملاً سطحی در موضع جنبش را شاید بتوان پیروزی‌های رزمندگان اسلام در جبهه‌های نبرد و آشکار شدن ناتوانی عراق دانست (جمشیدی، ۱۳۷۴: ۴۴ - ۴۳).

دوره توصیه و اظهار نگرانی در حالی آغاز شد که در اجلاس هفتم سران عدم تعهد در دهلی نو (۱۹۸۳) از ایران و عراق خواسته شد که به جنگ پایان دهند و از تلفات و خسارات بیشتر جلوگیری کنند. در این اجلاس ایران شرایط صلح عادلانه را شامل محکومیت و مجازات متجاوز، تأدیه خسارت جنگی و خروج کامل نیروهای اشغالگر دانست. در اجلاس دهلی نو (آوریل ۱۹۸۳) صرفاً به تقاضای خاتمه جنگ از طریق مذاکره و با روش‌های صلح‌آمیز، عادلانه و پایدار اکتفا گردید. نمایندگان ایران و عراق به‌ویژه نماینده ایران در نطق‌های خود به ناتوانی جنبش در مورد اینکه نتوانسته است، موضع صریح و صحیح و عادلانه در قبال جنگ اتخاذ کند، اعتراض کردند. این دوره تا اجلاس حراره (سپتامبر ۱۹۸۶) یعنی به مدت چهار سال طول کشید (جمشیدی، ۱۳۷۴: ۴۵ - ۴۴).

مرحله حرکت آرام (بیان مبهم موضع) تا اوایل ۱۹۸۷ میلادی و با موفقیت‌های ایران در جبهه‌های جنوبی (شلمچه در شرق بصره حدود ۱۵ ماه) ادامه یافت. در اجلاس حراره (سپتامبر ۱۹۸۶)، برخی از اعضای جنبش به صورت منفرد عراق را متجاوز دانستند. بیانیه نهایی اجلاس نیز در زمینه جنگ ایران و عراق، موضوعات عدم کاربرد زور، ابراز تأسف عمیق از آغاز و ادامه جنگ، و تقاضای پایان سریع جنگ را مورد توجه قرار داد (جمشیدی، ۱۳۷۴: ۴۶ - ۴۵). به‌طور کلی در این اجلاس برای اولین بار جنبش

غیرمتعهدها بدون اینکه نام عراق را بر زبان آورد، آغاز و ادامه جنگ را محکوم کرد. آنچه بیانگر محکوم کردن متجاوز است عبارت ابراز تأسف عمیق از آغاز و ادامه خصومت‌ها می‌باشد و این برای اولین بار بود که جنبش سخن از تأسف از رفتار آغازگر جنگ به میان می‌آورد (جمشیدی، ۱۳۷۴: ۲۴ - ۲۳).

در پایان جنگ، جنبش عدم تعهد تلاش کرد در راستای عملکرد شورای امنیت و قدرت‌های بزرگ عمل کند. در این دوره که از اوایل ۱۹۸۷ م. شروع شده است، تقریباً تمام قدرت‌های جهانی و مجامع بین‌المللی به اجماع رسیدند، که سقوط بصره موجب بر هم خوردن موازنه قدرت در منطقه خواهد شد و تهدید منافع غرب را به دنبال خواهد داشت. جامعه جهانی به‌ویژه شورای امنیت در پی حرکت جدیدی بود که بتواند به نحوی ایران را وادار به پذیرش صلح و خاتمه دادن به جنگ نماید. این حرکت جدید با شروع سال ۱۹۸۷ (اواخر ۱۳۶۵ و اوایل ۱۳۶۶ ش) در چند بعد شروع شد:

۱. فشار بین‌المللی شدید بر جمهوری اسلامی ایران؛

۲. حضور نظامی تمام قدرت‌ها در خلیج فارس برای ایجاد ترس و وحشت؛

۳. قرار گرفتن برخی از شرایط ایران، هر چند ناچیز در قطعنامه ۵۹۸ (جمشیدی، ۱۳۷۴: ۴۶ - ۴۷).

در این دوره که تا پایان جنگ ایران و عراق به طول انجامید، جنبش همچون برخی از مجامع بین‌المللی دیگر منتظر اقدامات شورای امنیت و قدرت‌های بزرگ ماند و از هرگونه اظهار موضع قاطعانه خودداری کرد. سکوت جنبش عدم تعهد در سال‌های پایانی جنگ تحمیلی بیانگر موضع منفی آن بود که جز دنباله‌روی صرف از جو حاکم بر جامعه جهانی، قدرت‌های بزرگ و شورای امنیت سازمان ملل متحد نبود (همان، ۴۹). پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و هم‌زمان با مذاکرات ژنو، اجلاس وزرای خارجه کشورهای غیرمتعهد تشکیل شد و در آن، خواستار اجرای کامل بندهای قطعنامه ۵۹۸ و دسترسی به صلحی پایدار و عادلانه شد (شیخان، ۱۳۹۱: ۳۱۴ - ۳۱۳). در آخر این جلسه، وزرای خارجه عدم تعهد ضمن یادآوری قطعنامه ۶۱۸ شورای امنیت سازمان ملل متحد از حادثه سقوط هواپیمای ایرباس ایران توسط موشک شلیک شده از سوی ناو آمریکایی در خلیج فارس ابراز تأسف کردند (جمشیدی، ۱۳۷۴: ۲۸ - ۲۷).

جنبش عدم تعهد در مورد نقض موازین حقوق بین‌الملل نظیر حمله به مناطق مسکونی، حمله به کشتی‌های تجاری و بی‌طرف، تهدید خطوط هوایی، به سقوط کشتانند هواپیماهای مسافربری و ... هیچ عکس‌العملی از خود نشان نداد و حتی یک بار حاضر نشد، جنگ شهرها، جنگ کشتی‌ها و سایر موارد مشابه را که نقض حقوق بین‌المللی و نقض منشور باندونگ و اصول جنبش عدم تعهد محسوب می‌شدند، را محکوم کند. به‌طور کلی موضع جنبش در قبال این حرکات ضد انسانی دولت عراق سکوت بود و تنها استفاده از سلاح‌های شیمیایی را بدون ذکر نام عراق که بارها به استفاده از این سلاح‌ها پرداخته بود به‌طور کلی محکوم کرد.

جدول شماره (۱): عملکرد سازمان ملل و جنبش عدم تعهد در شروع جنگ

عملکرد جنبش عدم تعهد	عملکرد سازمان ملل متحد
<p>- شروع جنگ با سکوت سه ماهه جنبش همراه بود</p> <p>- عدم اعلام موضع در قبال جنگ</p> <p>- تشکیل کمیته حسن نیت</p>	<p>(دبیرکل)</p> <p>- صدور بیانیه از طرف دبیرکل و اظهار نگرانی از شدت یافتن منازعه بین دو طرف ایران و عراق</p> <p>(مجمع عمومی)</p> <p>- اقدامی در جهت پایان یافتن جنگ ایران و عراق نکرد</p> <p>(شورای امنیت)</p> <p>- جلب توجه شورای امنیت به منازعه ایران و عراق</p> <p>- صدور بیانیه از طرف شورای امنیت و نگرانی از گسترش احتمالی این برخورد</p> <p>- صدور قطعنامه ۴۷۹ بعد از پنج روز از آغاز جنگ</p>

جدول شماره (۲): عملکرد سازمان ملل و جنبش عدم تعهد در ادامه جنگ

عملکرد جنبش عدم تعهد	عملکرد سازمان ملل متحد
<p>- دوره فعال و تردید با تشکیل اجلاس وزرای خارجه آغاز و ایران خواستار محکوم کردن متجاوز و تعلیق عراق از جنبش همراه بود و شورا در این اجلاس موضعی در قبال جنگ نگرفت.</p> <p>- دوره اقدام خاص با موفقیت ایران مبنی بر تغییر محل اجلاس هفتم از عراق به دهلی نو همراه بود.</p> <p>- دوره توصیه و اظهار نگرانی در اجلاس هفتم سران آغاز شد و در این اجلاس نمایندگان ایران و عراق به ناتوانی جنبش در موضعگیری عادلانه در قبال جنگ اعتراض کردند.</p> <p>- دوره حرکت آرام با بیان مبهم موضع از طرف اعضای جنبش به صورت منفرد آغاز شد و در بیانیه پایانی مواردی چون: عدم کاربرد زور، ابراز نگرانی از ادامه دار شدن جنگ و تلاش برای پایان یافتن جنگ انعکاس یافته بود.</p>	<p>(دبیرکل)</p> <p>- دبیرکل مأمور تهیه گزارش از روند اجرایی قطعنامه شد</p> <p>- ارائه گزارش توسط دبیرکل به شورای امنیت در استفاده عراق از سلاح‌های شیمیایی و اظهار تأسف بدون ذکر نام عراق</p> <p>- ارائه طرح هشت ماده‌ای به دو طرف</p> <p>- ارائه طرح شش ماده‌ای در کنفرانس اسلامی</p> <p>(مجمع عمومی)</p> <p>- مجمع عمومی در آبان ۱۳۵۹ این امکان را فراهم کرد تا دو طرف درگیر نظرات خود را بیان کنند.</p> <p>- تصویب قطعنامه ۳۷/۳ در مجمع عمومی</p> <p>(شورای امنیت)</p> <p>- صدور بیانیه‌ها و تصویب قطعنامه‌های «۵۹۸، ۵۸۸، ۵۸۲، ۵۵۲، ۵۴۰، ۵۲۲، ۵۱۴» توسط شورای امنیت</p>

جدول شماره (۳): عملکرد سازمان ملل و جنبش عدم تعهد در پایان جنگ

عملکرد جنبش عدم تعهد	عملکرد سازمان ملل متحد
<p>- این دوره از اوایل ۱۹۸۷ شروع و تقریباً همه مجامع بین‌المللی و قدرت‌های بزرگ به این نتیجه رسیدند که سقوط بصره موجب بر هم خوردن موازنه قدرت در منطقه می‌شود. این دوره تا پایان جنگ به طول انجامید و جنبش همانند سایر مجامع دیگر منتظر اقدامات شورای امنیت و قدرت‌های بزرگ شد و از هرگونه اظهار نظر خودداری کرد.</p> <p>- پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و هم‌زمان با مذاکرات ژنو، اجلاس وزرای خارجه تشکیل و اعضا خواستار اجرای کامل طرفین درگیر به قطعنامه شدند.</p> <p>- در آخر جلسه، جنبش از حادثه سقوط ایرباس ایران و توسط آمریکا اظهار تأسف کردند.</p>	<p>(دبیرکل)</p> <p>- تلاش در جهت نزدیک کردن نظرات دو طرف درگیر جنگ جهت اجرای قطعنامه ۵۹۸</p> <p>(مجمع عمومی)</p> <p>- اقدامی در جهت پایان یافتن جنگ ایران و عراق نکرد</p> <p>(شورای امنیت)</p> <p>- صدور قطعنامه ۵۹۸ که ماهیت آمریت داشته و جهت خاتمه یافتن جنگ صادر شد</p> <p>- حمایت از تلاش‌های دبیرکل به منظور حل و فصل قطعنامه ۵۹۸</p>

نتیجه

سازمان ملل متحد و جنبش عدم تعهد از بزرگ‌ترین سازمان‌ها و نهادهایی بودند که بعد از جنگ جهانی دوم تأسیس شدند و هر دوی این نهادهای بین‌المللی به‌ویژه سازمان ملل متحد، با هدف حفظ صلح، ممانعت از شعله‌ور شدن جنگ‌ها و تلاش برای ایجاد صلح و کاهش آسیب‌های جنگ به‌ویژه ممانعت از هدف قرار گرفتن غیرنظامیان به وجود آمدند. یکی از حوادثی که عملکرد این دو نهاد بین‌المللی را در ترازوی سنجش قرار داد، جنگ تحمیلی عراق علیه ایران بود. یافته‌های این مقاله بیانگر این واقعیت تلخ است که این دو نهاد بین‌المللی علی‌رغم اهداف و وظایف و همچنین علی‌رغم توانمندی بازدارندگی و کنترل‌کنندگی، موفق به پیشگیری و کنترل جنگ نشدند و علی‌رغم وقوع انواع جنایت‌های جنگی از سوی نظامیان عراق، عملاً هیچ اقدام عملی صورت ندادند.

سازمان ملل متحد، به‌ویژه شورای امنیت، در قبال جنگ عراق علیه ایران، نه تجاوز عراق به ایران را تشخیص داد و نه آن را محکوم ساخت. به‌طور کلی، برخورد دوگانه سازمان ملل متحد، نشان‌دهنده دو مسئله بود: نخست، ناتوانی این سازمان در ایفای نقشی که جامعه جهانی بر اساس منشور ملل متحد به آن واگذار کرده بود؛

دوم، ناکارآمدی شورای امنیت که مهم‌ترین رکن تصمیم‌گیر و حافظ صلح و امنیت جهانی است.

هر یک از این دو مسئله، باعث کاهش اعتبار جهانی سازمان ملل متحد و ناامیدی کشورهای ضعیف و کوچک در جهت احقاق حقشان توسط سازمان ملل متحد در قبال قدرت‌های بزرگ شد.

جنبش عدم تعهد که از اهداف آن احترام به حاکمیت و یکپارچگی سرزمینی کشورها و پرهیز هر کشور از اعمال زور علیه کشور دیگر بود، نتوانست در مورد جنگ و تجاوز نظامی عراق به ایران عکس‌العمل مناسب از خود نشان داده و وظیفه خود را به انجام رساند. وجود برخی چالش‌ها در این سازمان از جمله ناهمگونی اعضا به لحاظ جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ایدئولوژیک، و همچنین برخی دسته‌بندی‌های درون سازمان و نیز مشکلات ساختاری، و لزوم اجماع در تصمیمات سازمان و عدم وجود ضمانت اجرایی برای تصمیمات، ضعف عدم تعهد بودن برخی اعضا، و همچنین کارشکنی قدرت‌های بزرگ را می‌توان از عوامل این عدم موفقیت برشمرد. بررسی مواضع این سازمان در طول دوران جنگ حکایت از سکوت کامل و یا تشکیل هیئت‌های میانجی بدون اتخاذ مواضع صریح و قاطع دارد. مواضع این جنبش، به ارائه توصیه به برقراری صلح و اظهار نگرانی در مورد عواقب جنگ و نهایتاً به تلاش در چارچوب شورای امنیت و قدرت‌های بزرگ، ختم شده است. در مجموع این مواضع حکایت از عملکرد ضعیف جنبش در قبال وظایف و اهداف آن دارد.

در ارزیابی کلی و تطبیقی عملکرد این دو سازمان نکات زیر قابل تأمل است:

الف) هر دو سازمان در قبال شروع جنگ تحمیلی سکوت کرده و از محکوم کردن دولت متجاوز پرهیز کردند.

ب) هر دو سازمان در طول هشت سال جنگ نسبت به جنایت‌های جنگی عراق علیه ایران به‌ویژه استفاده از تسلیحات شیمیایی و بمباران شهرها و مناطق مسکونی موضع سکوت اختیار کرده و از محکوم کردن دولت عراق با عنوان دولت عراق خودداری نمودند.

ج) هر دو سازمان به دلیل ضعف ساختاری و تأثیرپذیری از قدرت‌های بزرگ قادر به انجام تعهدات خود در موضوع جنگ تحمیلی نشدند و با وجود نقض آشکار تمامی منشورهای بین‌المللی و منطقه‌ای از سوی عراق هیچ اقدام عملی‌ای از خود بروز ندادند.

منابع و مأخذ

۱. آقایی، داوود (۱۳۸۴). *سازمان‌های بین‌المللی*. تهران: نسل نیکان.
۲. انتظاری، حکیمه (۱۳۹۱). *عملکرد سازمان ملل متحد در جنگ ایران و عراق*. *نشریه کانون وکلای دادگستری*. ۳ (۲). ۳۶ - ۱.

۳. پارسادوست، منوچهر (۱۳۷۱). *نقش سازمان ملل در جنگ عراق و ایران*. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۴. پورداراب، سعید (۱۳۸۵). *تقویم تاریخ دفاع مقدس (پل‌های تسخیرناپذیر)*. تهران: نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۵. جمشیدی، محمدحسین و دیگران (۱۳۷۴). *سازمان‌های بین‌المللی و جنگ ایران و عراق*. تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین (ع).
۶. دفتر حقوقی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۷). *تحلیلی بر جنگ تحمیلی رژیم عراق علیه جمهوری اسلامی ایران*. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۷. دفتر حقوقی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۰). *تحلیلی بر جنگ تحمیلی عراق علیه ج.ا.ایران*. تهران: اداره کل امور حقوقی و رزات امور خارجه.
۸. رمضان‌زاده، علی‌اکبر و ابوالفضل پاسبان (۱۴۰۰). واکاوی خط‌مشی سازمان‌های منطقه‌ای و فرماندهی در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل. *نشریه علمی مدیریت و پژوهش‌های دفاعی*. ۲۰ (۴). ۱۱۰-۸۳.
۹. روزنامه کیهان، بیست‌ویکم شهریور ۱۳۶۶. ص ۲.
۱۰. زمانی، سید قاسم و اسماعیل منصوری لاریجانی (۱۳۷۸). *نظام امنیت جمعی و سازمان ملل متحد و تجاوز رژیم عراق به جمهوری اسلامی ایران*. تهران: نشر بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس.
۱۱. سازمند، بهاره (۱۳۸۷). مطالعه سازمان‌های بین‌المللی از چشم‌انداز تئوریک. *فصلنامه سیاست*. تابستان. ش ۶. ص ۱۴۰-۱۱۹.
۱۲. سلیمانی‌زاده، مصطفی (۱۳۹۵). ارزیابی قطعنامه‌های شورای امنیت در خصوص جنگ عراق علیه ایران و کویت. *فصلنامه جامع دفاع مقدس*. ۱۲ (۱). ۱۶۰-۱۳۷.
۱۳. شیروودی، مرتضی (۱۳۸۳). عملکرد سازمان ملل متحد در جنگ تحمیلی. *نشریه رواق اندیشه*. ۳۴ (۴). ۲۳-۶.
۱۴. صراف‌یزدی، غلامرضا (۱۳۹۱). *سازمان‌های بین‌المللی و نظریه‌های روابط بین‌الملل*. تهران: نشر قومس.
۱۵. ضیائی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۶). *حقوق بین‌الملل عمومی*. تهران: گنج دانش.
۱۶. عبدالرشیدی، علی‌اکبر (۱۳۹۰). *جنبش عدم تعهد از آغاز تا سال ۱۹۸۵*. تهران: سروش.
۱۷. عبداللهی، محمود (۱۳۹۴). *جنبش عدم تعهد*. دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی. تهران: اداره نشر وزارت امور خارجه.

۱۸. عبدی، عیسی و یعقوب ملکی (۱۳۹۱). *جنبش عدم تعهد در گذر تاریخ*. تهران: جمهوری ایران (وابسته به مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری).
۱۹. غلامرضایی، قاسم (۱۳۹۱). *بیانیه تهران: استیصال نظام سلطه. مجله کیهان فرهنگی*. ۱۰۰ (۲).
۲۰. فتحی، حسن (۱۳۶۹). *تلاش‌های صلح‌آمیز در ۸ سال دفاع مقدس. حماسه مقاومت*. تهران: ستاد فرماندهی کل قوا.
۲۱. الکواری، حمد عبدالعزيز (۱۳۸۷). *عملکرد شورای امنیت در جنگ عراق و ایران*. ترجمه محمدعلی عسگری. تهران: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس.
۲۲. لطف‌الله‌زادگان، علی‌رضا (۱۳۷۳). *روزشمار جنگ ایران و عراق: هویزه، آخرین گام‌های اشغالگر*. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
۲۳. مصفا، نسرین و دیگران (۱۳۶۶). *تجاوز عراق به ایران و موضعگیری سازمان ملل متحد*. تهران: انتشارات مرکز مطالعات عالی بین‌المللی.
۲۴. مقدمی شهیدانی، سهراب (۱۴۰۱). *روند پژوهشی قطعنامه ۵۹۸ توسط امام خمینی. نشریه علمی مطالعات دولت پژوهی*. ۸ (۲). ۲۹ - ۱۰.
۲۵. هاشمی رفسنجانی (۱۳۸۹). *دفاع و سیاست: کارنامه و خاطرات سال ۱۳۶۶*. به اهتمام علیرضا هاشمی. تهران: دفتر نشر معارف انقلاب.
۲۶. هدایتی خمینی. عباس (۱۳۷۰). *شورای امنیت و جنگ تحمیلی عراق علیه ج.ا. ایران*. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی